

Preuzimanje rudarskog kompleksa Bor od strane Zijin Mining grupe ilustruje opasnosti koje realizacija rudarskih projekata u zemljama sa slabom vladavinom zakona predstavlja u pogledu prava na imovinu i čistu, sigurnu i zdravu životnu sredinu. Smešten u istočnoj Srbiji, Bor je dom jednog od najvećih depozita bakra u zemlji i svetu. Kineska kompanija Zijin Mining Group, kao strateški partner Vlade Srbije, planirala je da proizvede 55.000 tona koncentrata bakra i 90.000 bakarnih katoda 2020. godine. Jedan od najspornijih rudnika je Veliki Krivelj, postojeći rudnik sa otvorenim kopom, udaljen oko 10 kilometara od Bora. U poslednjoj deceniji, srpski zakoni o rudarstvu i prostornom planiranju omogućavaju Vladi Srbije da izda potrebne dozvole za „pripremne radove za početak eksploatacije rudnika“, bez potrebe za procenom uticaja na životnu sredinu (EIA) ili saglasnosti lokalnih zajednice. To je dovelo do direktnog i sistemskog kršenja prava stanovništva da kažu ne rudarskim operacijama. Privremena dozvola omogućava ozbiljne eksploatacione radove zbog čega je postalo veoma teško zaustaviti otvaranje rudnika. U rudniku Cerovo, kod Velikog Krivelja, kineska kompanija je nasilno preuzela imovinu pet stanovnika i otvorila rudnik bez dozvole, razvijenog prostornog plana ili EIA za taj plan. Širenje Velikog Krivelja, čak i sa ogromnim budućim potencijalom, jedno je od najproblematičnijih proširenja rudnika u Srbiji. Jedno od najvažnijih pitanja je kako zaštititi reku Timok, gde dotoci iz Kriveljske i Borske reke nose zagađenje iz rudnika, topionica, flotacija i drugih izvora u rudarskom kompleksu. Kriveljska i Borska reka su među najzagađenijim rekama u Evropi.

Srpsko zakonodavstvo zahteva da se pre širenja rudnika izradi poseban prostorni plan za određene ciljeve. Razvoj ovog plana za rudarski kompleks u Boru i Majdanpeku započet je u 2020. godini. Međutim u 2019. i 2020. godini, Zijin je već započeo pokušaje da dobije imanja neophodna za širenje Velikog Krivelja. Do sada je predložio kupovinu imanja koja se nalaze na nekoliko metara od rudnika. Međutim, ako se rudnik proširi kako je predloženo, više od 300 domaćinstava biće smešteno u srcu rudarskih radova – okruženo stalnim eksplozijama, vibracijama rudarske opreme, velikim kamionima i prašinom. Kuće i druge građevine u selu već su oštećene rudarskim operacijama u 2018. i 2019. godini. U 2020. godini meštani iz Velikog Krivelja, Ostrelja i Slatine održali su nekoliko sastanaka sa predstavnicima Zijin-a, Vladom Srbije i kabinetom predsednika Srbije. Više puta su postavljali ista pitanja: ko će ih zaštititi od negativnih efekata rudarstva, ko će zaštititi njihova imanja i zašto Zijin ne plaća tržišnu cenu za imanja? Meštani Krivelja takođe su održali protest zahtevajući preseljenje svih 400 domaćinstava iz sela. Govornici su izjavili da je već sada nemoguće živeti u selima oko rudnika i nezamislivo je kako će biti kada se otvore novi rudnici. Predstavnik saveta Krivelja Dalibor Stanković, izjavio je: „Mnoge kuće imaju pukotine na zidovima i temeljima, a pojedini krovovi su se srušili, prašina prekriva selo sa tri strane, dok je reka zagađena

kiselim vodama iz rudnika.“ Građani Bora su takođe 2020. godine protestovali protiv prekomernog zagađenja, koje se prema njihovim tvrdnjama pojačalo otkako je Zijin postao vlasnik rudnika. U jesen 2020. opštinska uprava Bora podnela je krivičnu prijavu protiv menadžera Zijin-a zbog prekomernog zagađenja sumpor-dioksidom.

Merne stanice Agencije za zaštitu životne sredine (SEPA) zabeležile su prekomerno zagađenje sumpor-dioksidom u Boru tri dana uzastopno, a slični nivoi zagađenja zabeleženi su gotovo svakodnevno tokom skoro dve godine otkako je Srbija prodala topionicu Bor kompaniji Zijin. Zakonski dozvoljeni nivo sumpor-dioksida u vazduhu iznosi 350 mikrograma po kubnom metru, ali su u pojedinim danima prosečne vrednosti u Boru dostizale 1.969 mikrograma. Zaključak je bio da je vazduh „veoma zagađen“ i stanovnicima je savetovano da ne napuštaju svoje domove. Vazduh je takođe „veoma zagađen“ česticama PM10. U septembru 2020. godine topionica Zijin privremeno je zaustavila rad zbog prekomernog zagađenja vazduha. Rezultati pilot studije koju je SEPA sprovela o uticaju industrijskog zagađenja na zdravlje stanovništva u Boru, a koju je objavio Institut za javno zdravlje Srbije dr Milan Jovanović Batut, pokazuju da su stanovnici grada u znatno većem riziku od razboljevanja i smrti od raka, a postoji i veći rizik od prevremene smrti zbog drugih bolesti. Zagađenje arsenom u Boru povećalo se za 323 puta u avgustu 2020. U oktobru 2020. godine Privredni sud u Zaječaru presudio je da su Zijin Bor i jedan od njegovih menadžera odgovorni za zagađenje u Boru u novembru 2019. i januaru 2020. Presuda nije konačna, jer su obe strane uložile žalbu – poslednju reč daće Privredni apelacioni sud u Beogradu. Uprkos presudi, novčana kazna koju će Zijin morati da plati (oko 4.000 evra) toliko je mala da se očekuje da će kompanija nastaviti da zagađuje. U Srbiji, privatna i javna rudarska preduzeća u mogućnosti su da otvaraju rudnike bez rešavanja sporova oko imovinskih prava, procene uticaja na životnu sredinu za rudnike ili dozvole za eksploataciju. Takvi slučajevi se događaju ne samo u rudnicima bakra u Boru, već i u rudnicima uglja Kolubara i Kostolac i vojvođanskim poljima za vađenje nafte.

Izvor: bankwatch.org